

ДІАГНОСТИЧНІ ЗАХОДИ ПО АДАПТАЦІЇ УЧНІВ 5 КЛАСУ ДО УМОВ НАВЧАННЯ В СТАРШІЙ ШКОЛІ (методичний поради́ник)

Зміст

1. Поняття адаптації та дезадаптації учнів 5 класу.
2. Етапи адаптаційного періоду, причини дезадаптації.
3. Алгоритм психологічного супроводу дитини в адаптаційний період.
4. Діагностичний інструментарій психологічного супроводу адаптації учнів 5 класу.
5. Обліково-звітна документація шкільного психолога з даного питання.
6. Психолого-педагогічний консиліум у 5 класі.
7. Поради батькам, педагогам.

1. Поняття адаптації та дезадаптації учнів 5 класу

Поняття «адаптація» - одне з ключових у дослідженні живого організму, оскільки саме механізми адаптації, вироблені в результаті тривалої еволюції, забезпечують можливість існування в мінливих умовах середовища.

Психічна адаптація – це процес взаємодії особистості із середовищем, при якому особистість повинна враховувати особливості середовища й активно впливати на нього, щоб забезпечити задоволення своїх основних потреб і реалізацію значимих ланцюгів.

Рівні та критерії адаптації (за А.Л. Венгер)

Високий

Учень позитивно ставиться до школи; вимоги сприймає адекватно; навчальний матеріал засвоює легко, глибоко, повністю; розв'язує ускладнені задачі; старанний, уважно слухає вказівки, роз'яснення вчителя; виконує доручення без зайвого контролю; виявляє великий інтерес до самостійної роботи; готується до всіх уроків; має у класі позитивний статус.

Середній

Учень позитивно ставиться до школи, її відвідування не викликає негативних переживань; розуміє навчальний матеріал, якщо вчитель викладає його детально і наочно; засвоює головний зміст навчальних програм; самостійно розв'язує типові задачі; буває зосередженим тільки тоді, коли зайнятий чимось для нього цікавим; громадські доручення виконує сумлінно; товаришує з багатьма однокласниками.

Низький

Учень негативно або індиферентно ставиться до школи; бувають скарги на погане самопочуття; домінує пригнічений настрій; спостерігається порушення дисципліни; матеріал, який пояснює вчитель, засвоює фрагментарно, самостійна робота з підручником

ускладнена; при виконанні самостійних навчальних завдань не виявляє зацікавленості; до уроків готується нерегулярно, потребує постійного контролю, систематичного нагадування і спонукання з боку вчителів і батьків; зберігає працездатність і увагу за умови тривалих пауз для відпочинку; близьких друзів немає.

Успішна адаптація залежить від сприятливих умов і змісту навчання, діяльності й спілкування дитини в сім'ї, дитячому садку і школі. Сформованість пізнавальних процесів, оволодіння значущою для даного віку діяльністю, достатній рівень соціально-психологічного розвитку дитини, стимулювання її як суб'єкта розвитку з боку педагогів і батьків позитивно впливають на навчуваність дитини, зумовлюють її шкільну зрілість.

П'ятий клас (10 років) — це закінчення дитинства, період, який безпосередньо передуює підлітковому. Саме на цей вік припадає найбільша кількість дітей із так званою «шкільною дезадаптацією», тобто тих, які не вміють пристосуватися до умов та вимог середньої школи. Це може проявлятися у низькій успішності, поганій дисципліні, розладах взаємин із дорослими та однолітками, появі негативних якостей в особистості та поведінці, негативних суб'єктивних переживань.

Умови навчання в середній школі висувають більш високі вимоги до інтелектуального й особистісного розвитку, до навчальних знань. Однак рівень розвитку дітей у цьому віці не однаковий: в одних він відповідає умовам успішного навчання, а в інших ледь сягає припустимої межі. У зв'язку з цим у дітей можуть з'являтися різні труднощі. Це закономірно, адже діти вступають у новий період життя, коли закінчується шкільне дитинство і починається отроцтво.

Вирізняють такі складові готовності до навчання у середній школі:

- успішне засвоєння програмового матеріалу та сформованість основних компонентів навчальної діяльності;
- наявність новоутворень молодшого шкільного віку — довільності, рефлексії, мислення через поняття тощо;
- якісно новий тип взаємовідносин із дорослими та однолітками.

Особливості психічного, особистісного розвитку дитини на межі вікових періодів:

- Відбуваються зміни у психіці дитини.
- Перебудовуються сформовані раніше життєві поняття.
- Завдяки розвитку нового рівня мислення (теоретичного) відбувається перебудова всіх інших психічних процесів: «Пам'ять стає мислячою, а сприйняття — думаючим».
- Навчальна діяльність втрачає своє основне значення у психічному розвитку дітей. Але продовжує бути оцінюваною, важливою, впливовою на інтелектуальну сферу розвитку.
- Якщо в початковій школі діти знайомилися з навчальною діяльністю, то в середній — опановують основи самостійних форм роботи.

Якщо інтелектуально та особистісно дитина не доросла до 5 класу, то замість адаптації виникає дезадаптація. Вона може відбуватися в сфері спілкування з однолітками та вчителями (замкненість, негативістська демонстративність, агресивність, конфліктність чи

страхи, неправдивість, залежність, підлабузництво), в родинному спілкуванні чи в навчальній діяльності.

Що ж до труднощів у навчанні учнів 5-х класів, то причини можуть бути такі:

- недостатність підготовки при нормальному і навіть хорошому рівні розвитку мислення та інших пізнавальних процесів;
- значні пробіли в знаннях за попередні періоди навчання;
- психологічні — несформованість необхідних мисленнєвих дій і операцій (аналізу, синтезу, поганий мовленнєвий розвиток, недостатність уваги і пам'яті);
- слабка довільність поведінки і діяльності — небажання, «неможливість», за словами школярів, «змусити себе постійно займатись».

Вчителям слід використовувати те, що учні 10—12 років дуже цікавляться способами розвитку уваги і пам'яті, оскільки спостережливість, увага, вміння помічати деталі є тими рисами, які вони дуже цінують у собі та інших.

Крім того, важливими чинниками успішної адаптації дитини до школи є сприятливі умови соціального середовища дитини, якими є не тільки школа, але й сім'я. До них належать:

Правильні методи виховання в сім'ї
Адекватне усвідомлення свого статусу в групі ровесників
Безконфліктна ситуація в родині
У сім'ї немає конфліктів через алкоголізм
Високий рівень освіченості батька
Функціональна готовність до навчання в школі, шкільна зрілість
Високий статус у групі до вступу в 1-й клас
Високий рівень освіченості матері
Повна сім'я
Задоволення від спілкування з дорослими
Позитивний стиль ставлення до дітей вихователя і вчителя під час підготовчого періоду
Позитивний стиль ставлення до дітей 1-го класу

2. Етапи адаптаційного періоду, причини дезадаптації

Що потрібно знати, щоб подолати труднощі адаптаційного періоду? Перш за все необхідно враховувати динаміку цього періоду. Умовно адаптаційний період можна поділити на три етапи.

1. Час ейфорії. Діти зустрічаються після довгої розлуки, у них багато вражень, якими вони хочуть поділитися. Усі відчувають прилив нових сил. Для цього етапу характерний

високий рівень психологічного комфорту. І навіть якщо у когось щось не вдається, завдяки літньому ресурсу багато неузгодженостей згладжуються. У цей час більшість учнів легко сприймають нові завдання і вимоги. Період ейфорії триває перші два-три тижні вересня.

2. Спад позитивного настрою. Далі позитивний настрій зазвичай знижується. І досить різко. Накочується рутина повсякденності, літній запас позитивних емоцій вичерпується. Учні вивчають новий матеріал. Досвідчені вчителі вважають, що краще в цей час використовувати ігрові, цікаві форми навчання і не дуже строго сварити за помилки. Другий етап розтягується теж на два-три тижні.

3. Період стабільності. Потім настає період стабільності: постійний розклад, усі ролі розподілені, нові вимоги зрозумілі. Учитель уже знає, який у нього клас. Пройшли перші збори, встановлені певні контакти з батьками.

Зазвичай адаптаційний період завершується десь до кінця жовтня. І тоді можна зробити висновок, наскільки вдало він пройшов. Прорахунки, допущені в період адаптації, можуть виявитися в низькій успішності, проблемній поведінці, частих захворюваннях. При цьому необхідно розуміти, що все це — ознаки загальної шкільної дезадаптації, й не завжди буває тільки на початку навчального року.

Шкільна дезадаптація — з цим поняттям пов'язують відхилення у навчальній діяльності, утруднення у навчанні, конфліктну поведінку з однокласниками, неадекватну поведінку. Звідси випливає небажання відвідувати школу.

Цілком природно, що подолання тієї чи іншої форми дезадаптованості має бути спрямоване на усунення причин, що її викликають.

Дитина потрапляє в нову соціальну групу. Нова ситуація сама по собі є дещо тривожною.

Дитина переживає емоційний дискомфорт, перш за все через невизначеність вимог учителів стосовно умов навчання, цінностей поведінки в колективі. Такий стан можна назвати станом внутрішнього напруження, настороженості, слабкої здатності до вирішення інтелектуальних завдань.

Дитина не може адекватно сприймати навколишній світ через призму власної тривожності.

Усе це ускладнює навчально-виховний процес, продуктивність праці на уроці стає проблемною. Навіть потенційний відмінник у ситуації дезадаптації може стати відстаючим.

Не менш важливим є процес адаптації вчителя. Якщо вчитель не знає своїх учнів, він не може успішно організувати їх самообслуговування, індивідуалізувати, диференціювати навчання.

Не має значення, як розпочався навчальний рік у школі — процес адаптації все одно відбувається. Питання в тому, скільки часу і наскільки ефективно. Завдання педагогічного колективу: сприяти тому, щоб неминучий процес адаптації став інтенсивнішим. .

Ефективність процесу шкільної адаптації значною мірою визначає успішність навчальної діяльності, збереження фізичного і психічного здоров'я дитини. Саме у цьому суть адаптаційного періоду в школі.

Дезадаптованість — не процес, а стан, що виникає від незадоволення основних потреб унаслідок використання неадекватних способів поведінки. Дезадаптованість учнів спричиняє неадекватну, погано контрольовану поведінку, конфліктні стосунки, проблеми у навчальній діяльності.

Шкільна дезадаптація є симптомом ускладнень або неможливості подальшого розвитку дітей в умовах, що склалися.

Причини шкільної дезадаптації:

- низький рівень розвитку загальних розумових здібностей;
- високий ступінь емоційної нестійкості;
- несформованість мотиваційної сфери;
- високий рівень домагань на тлі низьких можливостей;
- характерологічні особливості;
- незрілість психіки;
- особливості сімейного виховання;
- стиль керівництва педагогів.

У ситуації дезадаптованості виникає загроза появи неврозів, психопатій. Тому створювати необхідні умови під час перехідного адаптаційного періоду потрібно не лише для першокласників, а й для дітей, які потрапляють у нові колективи, починають освоювати нові форми занять.

Для ефективності адаптаційного періоду дітей 5-х класів необхідно враховувати особливості підліткового віку.

Підлітковий вік деякі науковці називають біологічним дозріванням і соціальною затримкою. Молодшим шкільним віком закінчується епоха дитинства (10—11 років). Починається перебудова всього організму з дії статевих гормонів. Ця перебудова не співпадає із соціальним дозріванням. Криза переміщається на кінець підліткового віку при переході до юнацького. У підлітків з'являються нові фізіологічні відчуття. Може виникнути аутична орієнтація на внутрішню картину світу, зосередження на самому собі, відбувається підйом соціальної активності (пошук спілкування, тісні дружні зв'язки, романтична закоханість). У підлітків спостерігається, з одного боку, посилення конформізму, прагнення бути, як усі, а з іншого — прагнення відрізнятись. З'являється потреба у самоствердженні, демонстрація незалежності.

Ранній підлітковий вік характеризується загостренням почуттів, а світ людських взаємин не викликає таких емоцій, як предметний світ. Недостатність уваги зі сторони дорослих робить особистий світ підлітка соціально вузьким. У зв'язку з формуванням рефлексії дитина особливо чутлива до безтактності дорослої людини. (Найчастіше ми спостерігаємо у підлітковому віці авторитарний стиль спілкування в системі «Дорослий — підліток».) Біологічні фактори мають великий вплив на психологічний розвиток підлітка. Змінюється збудливість нервових процесів, унаслідок чого виникають неадекватні реакції. Значно збільшується кількість немотивованих, грубих афективних учинків, дівчатка можуть змінюватися в емоційному плані — вони стають більш плаксиві. Формується статевий

потяг. У соціальному плані підліток починає активно входити у світ дорослих. З'являються авторитетні дорослі, оцінка особистості змінюється. Дорослі часто із запізненням фіксують нові зміни, збільшується кількість негативних оцінок. У мотивах спілкування переважає потреба отримати підтримку зі сторони дорослого. Основні потреби пов'язані з успішністю у школі. Але в цей час часто трапляється погіршення результатів навчання. Через це змінюються стосунки з батьками.

дезадаптації	Корекційні Інтелектуальна	Недостатній розвиток пізнавальних процесів, психомоторики, відсутність уваги з боку дорослих, «пізнавальний голод» у дошкільному віці	Робота щодо розвитку пізнавальних процесів, пізнавальної активності, консультативна робота з сім'єю
Психологічна	Переважаання ігрового мотиву діяльності, інфантизм, аутизм, тривожність, дидактофобія; хибні методи виховання в родині (за типом «кумир сім'ї», батьківська вседозволеність, неприйняття дитини)	Індивідуальний підхід, безумовне прийняття дитини батьками і педагогами, розуміння та підтримка; сімейна терапія; соціально-психологічний тренінг для дітей	

Форми, причини дезадаптації та корекційні заходи

1. Алгоритм психологічного супроводу дитини в адаптаційний період.

Психологічний супровід адаптації п'ятикласників містить у собі декілька періодів:

I – підготовчий період (квітень-вересень);

II – основний період (жовтень-квітень);

III – підсумковий період (березень-квітень).

Перший період включає в себе підготовчу роботу по вивченню контингенту учнів 4 класу (майбутнього п'ятого). На цьому етапі психолог проводить діагностичний мінімум, який включає в себе: соціометричне дослідження колективу; діагностика мотивації до навчання; первинне профільне діагностування та вивчення рівня сформованості пізнавальних процесів. Наслідки та результати діагностики обговорюються на психолого-педагогічному консиліумі, на якому також дається психолого-педагогічна характеристика кожного учня. У вересні проходять загальношкільні батьківські збори. Орієнтуючись на особливості початку підліткового віку, діагностичні матеріали, психолог дає рекомендації щодо взаємин батьків і дітей-підлітків. Для педагогів можна провести психолого-педагогічний семінар на тему: «Вікові особливості дітей першого етапу підліткового віку». Семінар має допомогти вчителю не лише збільшити якість знань, а й зменшити дезадаптації учнів цього віку. Також у вересні уже в п'ятому класі психолог проводить наступну діагностику:

анкетування учнів спрямоване на виявлення їхнього інтересу до нових предметів, труднощів у старшій школі; соціометричне дослідження, що дає змогу бачити рівні згуртованості колективу класу, наявність формальної та неформальної структури, аутсайдерів та лідерів; рівень шкільної тривожності; рівень самооцінки.

Другий період пов'язаний із поглибленим вивченням особистості п'ятикласника і включає в себе наступні діагностичні заходи: рівень особистісної адаптації учня та шкільна мотивація; вивчення індивідуально-типологічних рис особистості (характер, темперамент); вивчення інтелектуальної сфери школярів. Наслідки та узагальнені результати обговорюються на психолого-педагогічному консилиумі (листопад). Також на цьому періоді планується і проводиться корекційно-розвивальна робота з учнями, які мають проблеми в адаптації (листопад-квітень). Заняття цього циклу повинні бути розраховані на підвищення самооцінки учнів, на самопізнання, тренінг спілкування.

Підсумковий, третій період, містить у собі повторні заходи: діагностика самооцінки, мотивації, статусу в колективі, рівень адаптованості, тривожності. Для педагогів проводиться повторний консилиум, на якому визначається план заходів всього педагогічного колективу з «групою ризику», якщо таку буде виявлено в процесі повторної діагностики.

1. Діагностичний інструментарій психологічного супроводу адаптації учнів 5 класу.

Психологічний супровід учнів 5 класу містить у собі відповідні програмі методики:

1. Ставлення до навчальних предметів.
2. Соціометричне дослідження.
3. Написання твору «Які труднощі я відчуваю у старшій школі».
4. Виявлення рівня тривожності та інших особистісних вад за методикою ДВОР.
5. Тест на визначення самооцінки учнів.
6. Методика незакінчених речень.
7. Визначення особистісної адаптованості школярів.
8. Визначення мотивації школяра до навчання у школі (О.Ануфрієв, С.Костроміна).
9. Діагностика пізнавальних процесів: пам'ять, увага, мислення.
10. Вивчення індивідуально-типологічних рис.
11. Діагностичні анкети для батьків, класного керівника.

«СТАВЛЕННЯ ДО НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ»

(опитувальник за методикою С. Левченко)

Клас _____

Дата _____

Вік _____

Стать _____

№ з/п	Предмет	Вивчаю з інтересом	Байдужий	Не люблю
1	Українська мова			
2	Література			
3	Російська мова			
4	Іноземна мова			
5	Математика			
6	Історія			
7	Природознавство			
8	Фізкультура			
9	Трудове навчання			
10	Образотворче мистецтво			
11	Музика			

П'ятикласникам пропонується навпроти кожного предмета в одній із трьох граф поставити «+» і так висловити своє ставлення. Відповіді анонімні.

Цей опитувальник уточнює список «проблемних» предметів, тобто тих, які можуть викликати дезадаптацію. Є сенс порівняти результати опитування з проведеним минулого року. Якщо в початковій школі предмет не викликав відторгнення, неприйняття, а в середній ланці він отримає максимальне число негативного вибору, то він — причина тимчасової дезадаптації. Далі можна спробувати з'ясувати, чим викликаний «негатив»: труднощами у вивченні чи проблемами, що виникають при взаємодії педагога з класним колективом.

ДІАГНОСТИКА ВАД ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ (ДВОР) Опитування для дітей 9—11 років (автор З. Карпенко)

Любий друже!

Тобі пропонується відповісти на запитання, що стосуються різних сторін твоєї особистості: поведінки, самопочуття, бажань, страхів, переконань тощо. Ти маєш чудову нагоду поглянути на себе збоку і проаналізувати, що ти знаєш про себе, поділитися цими

знаннями з дорослими, аби вони краще пізнали тебе і змогли тебе розуміти, спілкуватися з тобою, навчати тебе.

У спеціальному бланку для відповідей навпроти відповідного номера твердження треба поставити знак «+», якщо ти згоден з твердженням, і знак «-», якщо ти з твердженням не згоден.

Не розмірковуй довго, відповідай одразу, вслуховуючись у зміст. Усі відповіді будуть правильними, якщо ти відповідатимеш чесно.

Прізвище, ім'я _____

Клас _____ Дата _____

Опитувальник ДВОР

1. Мені важко зосередитися на чомусь одному.
2. Я не можу довго працювати не втомлюючись.
3. Я переживаю з будь-якого приводу.
4. Під час виконання завдання я дуже напружений і скутий.
5. Я часто думаю про можливі неприємності.
6. Я лякливий, багато що викликає в мене страх.
7. Я не люблю чекати.
8. Я не люблю починати нову справу.
9. Я неспокійно сплю, погано засинаю.
10. Я невпевнений у своїх силах, боюся труднощів.
11. Я завжди швидко знаходжу відповідь, коли про щось запитують (можливо і неправильно, але дуже швидко).
12. У мене часто змінюється настрій.
13. Мені часто все набридає.
14. Я швидко, не вагаючись, приймаю рішення.
15. Я часто відволікаюсь на уроках.
16. Коли хтось з дітей на мене кричить, я також кричу у відповідь.
17. Я впевнений, що впораюсь з будь-яким завданням.
18. Я люблю діяти, а не розмірковувати.
19. В іграх я не підкоряюся правилам.
20. Я гарячкую під час розмови.
21. Коли хтось мене образить, я прагну поквитатися з ним.
22. Іноді мене тішить, коли я щось зламаю, розірву, розіб'ю.
23. Я дуже серджуся, коли хтось сміється з мене.
24. Мені здається, що інколи я хочу зробити якусь шкоду.
25. У відповідь на вказівки мені хочеться зробити все навпаки.
26. Я люблю бути першим, верховодити, підкоряти собі інших.
27. Я легко можу посваритися чи побитися.
28. Я не поступаюся іншим, не ділюся з ними нічим.

29. Я не можу змовчати, коли чимось незадоволений.
30. Часом я так наполягаю на своєму, що людям навколо уривається терпець.
31. Я люблю, коли мене хвалять за те, що насправді зробила інша людина.
32. Мені подобається отримувати більше від того, що насправді належить.
33. Я часто звинувачую кого-небудь у тому, в чому насправді винний сам.
34. Трапляється, що я привласнюю речі, що належать іншій людині.
35. Мені подобається перебільшувати, хвалитися, вигадувати небилиці.
36. Я часто порушую свої обіцянки.
37. Я завжди знаходжу виправдання непорядному вчинку.
38. Я не визнаю своїх помилок.
39. Я роблю все задля своєї вигоди.
40. Я рідко зізнаюсь, що заподіяв комусь шкоду.
41. Я часто порушую правила поведінки, встановлені вчителем.
42. Я люблю сміятися з інших.
43. Я кривджу своїх товаришів: б'ю їх, штовхаю, дражню.
44. Часто я говорю одне, а роблю протилежне.
45. Я розповідаю непристойні історії, вживаю лайливі слова.
46. Перекоаний, що мої пустощі нікому не шкодять.
47. Для своєї вигоди я часто обдурюю інших.
48. Діти скаржаться на мене, не хочуть гратися зі мною.
49. Я люблю розповідати жакливі історії, про які дізнався з кінофільмів і розмов між дорослими.
50. Я знущаюся з тварин, нищу без потреби рослини.
51. Я цураюся своїх ровесників, тримаюся від них віддалік.
52. Я не довіряю людям, побоююся їх.
53. Я не люблю дивитися в очі людині, з якою розмовляю.
54. Я мовчазний, не підтримую розмову з чужими людьми.
55. Мене часто запитують, чим я незадоволений.
56. Мене часто підозрюють у негарних вчинках.
57. Люди часто навмисно ображають мене.
58. Я часто буваю засмученим.
59. Я люблю гратися сам.
60. Дитяча компанія швидко мені набридає.
61. Мені небайдуже, що про мене думають інші.
62. Я повинен завжди все знати.
63. Я не маю права помилятися.
64. Я намагаюся виправдати свої вчинки перед іншими людьми.
65. Спочатку я дбаю про інших, а потім вже про себе.
66. Коли я зроблю помилку, у мене з'являється почуття провини.
67. Усі люди, з якими я спілкуюся, повинні мене любити.
68. Інші люди мають право контролювати мою поведінку.
69. Я намагаюся допомогти людям навіть тоді, коли мене про це не просять.
70. Якщо я вже прийняв рішення, то не маю права передумати.
71. Мої успіхи залежать від удачі, талану, щасливого випадку.
72. Я волію почекати, поки мої труднощі розв'яжуться самі собою.
73. Мої оцінки в школі не залежать від моїх здібностей.
74. Мої успіхи залежать від допомоги інших людей.
75. За мене вирішують інші, що і як робити.
76. Я не винен, що не можу домогтися кращих результатів.
77. Я не планую того, що зі мною трапляється.
78. Я сам нічого не можу змінити в своєму житті.

79. За моє здоров'я відповідають дорослі.
80. Діти виростають такими, якими їх виховують батьки
81. Я більше люблю слухати казки, ніж вірші.
82. Коли я їду з мамою в магазин, я більше хотів би, щоб мені купили цукерки, ніж книжку.
83. Я не мрію стати актором.
84. Мені не подобаються квіти.
85. Мені більше подобається звичайна їжа, яку мама готує щодня, ніж фрукти — ананаси, мандарини, ківі.
86. Я не радію, коли бачу щось красиве і незвичайне.
87. Мене цікавлять технічні іграшки, наприклад, автомобілі, літаки, мотоцикли...
88. Мені не подобається гратися з ляльками.
89. Я не люблю вигадувати різні небилиці.
90. Я не плачу, коли чую сумну історію.

Дешифратор для психолога:

Тривожність	Імпульсивність	Агресивність	Схильність до нечесної поведінки	Асоціальність	Замкнутість	Невпевненість	Екстернальність	Естетична нечутливість

8—10 балів — високий рівень вираженості вади;

4—7 балів — середній рівень вираженості вади;

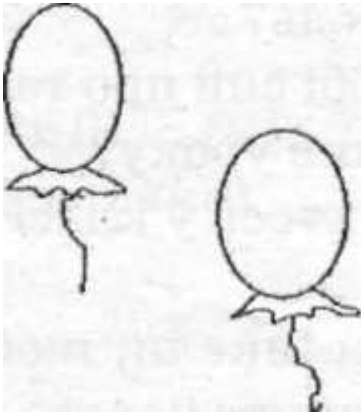
1—3 бали — низький рівень вираженості вади.

ТЕСТ НА ВИЗНАЧЕННЯ САМООЦІНКИ УЧНІВ

Ця методика має на меті визначити рівень самооцінки учнів. Оскільки ми працюємо із молодшими школярами, то доцільніше використати малюнкову методику.

Дітям роздають бланки, на яких намальовано 3 повітряні кульки. Учні після інструкції психолога повинні вибрати, яку повітряну кульку вони хотіли б спіймати і на ній ставлять будь-яку позначку.

Діти, які впіймали найнижчу кульку, мають низьку самооцінку, середню — адекватну самооцінку, а найвищу — високу самооцінку.

Методика незакінчених речень

1. Я радію, коли...
2. Якби я міг (могла)...
3. У школі я завжди...
4. Мені цікаво...
5. Хотів би я...
6. Мені неприємно, коли...
7. Якби у школі...
8. На мою думку, мені заважає...
9. Майбутнє здається мені...
10. Я відчуваю, що...

11. Я ображаюся, якщо...
12. Коли мене не розуміють,...
13. Я хотів би позбавитись ...
14. Мої успіхи у школі"...
15. Дорослі завжди...
16. Більш за все я боюся...
17. Коли я стану дорослим (дорослою)...
18. Моя мета...
19. Моя мама думає, що я...
20. Краще було б...

Аналіз відповідей допомагає краще зрозуміти переживання, труднощі, зони конфліктів, особливості сприйняття «світу дорослих» та ціннісні орієнтації дітей цього віку.

Визначення особистісної адаптованості школярів

Психолог. Шановні учні, реально погляньте на свої стосунки з оточенням і у відповідному стовпчику поставте оцінки, залежно від того, яке місце в житті кожного з вас займають названі люди, події, заняття.

(Дуже позитивно +5, позитивно +4, нейтрально — 0, негативно -4, дуже негативно -5)

Школа

Моє ставлення	Дуже позитивне	Позитивне	Нейтральне	Негативне	Дуже негативне
до однокласників					
до вчителів					
до класного керівника					
до навчальних предметів					
до школи та її вимог					

Моє ставлення	Дуже позитивне	Позитивне	Нейтральне	Негативне	Дуже негативне
до матері					
до батька					
до брата, сестри					
до бабусі, дідуся					

Родина

Вулиця

Моє ставлення	Дуже позитивне	Позитивне	Нейтральне	Негативне	Дуже негативне
до близьких друзів					
до товаришів					
до батьків друзів					
до сусідів					
Власне «Я»					
Моє ставлення	Дуже позитивне	Позитивне	Нейтральне	Негативне	Дуже негативне
до своєї поведінки та вчинків					
до власного «Я»					

Класифікація показників адаптованості учнів

Вид соціально-психологічної адаптованості учнів	Рівні функціонування особистісної адаптації	Показники адаптованості	
I. Адаптованість	1.а) Максимальний	75	
		б) Дуже високий	від 73 до 74
		2. Високий	від 69 до 72
		3. Середній	від 64 до 68
		4. Низький	від 57 до 63
	II. Неадаптованість	5. Неочевидний	від 50 до 56
III. Дезадаптованість		6. Очевидний	від 40 до 49
	7. Ситуативний	від 30 до 39	
	8. Стійкий, очевидний	від 21 до 29	
		9. Критичний	від 0 до 20

Визначення мотивації школяра до навчання у школі

(О. Ануфрієв, С. Костроміна)

Матеріали: текст анкети О. Ануфрієва та С. Костроміної. Дітям пропонується відповісти на запитання анкети, використовуючи відповіді «так», «ні», «не знаю».

Обробка та інтерпретація результатів. За кожен відповідь, що стоїть в анкеті на першому місці, дається 3 бали, на другому місці — 1 бал, на останньому місці — 0 балів.

Максимальна оцінка — 30 балів. Зі зростанням кількості балів підвищується рівень мотивації.

25—30 балів — сформоване ставлення до себе як до школяра, висока навчальна активність;

20—24 бали — ставлення до себе як до школяра практично сформовано;

15—19 балів — позитивне ставлення до школи, але школа більше приваблює позашкільними справами;

10—14 балів — ставлення до себе як до школяра не сформовано; менше 10 балів — ставлення до школи негативне.

Діагностика шкільної мотивації

Анкета

1. Тобі подобається у школі?
Так; не дуже; ні.
2. Уранці ти завжди охоче йдеш до школи, чи все ж часто волієш залишитися вдома?

Іду з радістю; буває по-різному; краще залишуся вдома.

1. Якщо б учитель сказав, що завтра йти до школи необов'язково, ти б пішов чи ні?

Пішов до школи; не знаю; залишився б удома.

1. Тобі подобається, коли відмінюються які-небудь уроки?

Не подобається, буває по-різному, подобається.

1. Ти б хотів, щоб не задавали ніяких домашніх завдань?

Не хотів би; не знаю; хотів би.

1. Ти хотів би, щоб у школі залишилися одні перерви?

Ні; не знаю; хотів би.

1. Ти часто розповідаєш про школу своїм родичам і друзям?

Часто; інколи; не розповідаю.

1. Бажав би ти мати іншого, не такого суворого вчителя?

Мені подобається наш учитель; точно не знаю; так, хотів би.

1. У тебе у класі багато друзів?

Багато; мало; немає друзів.

1. Тобі подобаються твої однокласники?

Подобаються; не дуже; не подобаються.

Уровни школьной мотивации

1. 25-30 баллов (максимально высокий уровень) – высокий уровень школьной мотивации, учебной активности. Такие дети отличаются наличием высоких познавательных мотивов, стремлением наиболее успешно выполнять все предъявляемые школой требования. Они очень четко следуют всем указаниям учителя, добросовестны и ответственны, сильно переживают, если получают неудовлетворительные оценки или замечания педагога. В рисунках на школьную тему они изображают учителя у доски, процесс урока, учебный материал и т.п.
2. 20-24 балла – хорошая школьная мотивация. Подобные показатели имеет большинство учащихся начальных классов, которые успешно справляются с учебной деятельностью. В рисунках на школьную тему они также изображают учебные ситуации, а при ответах на вопросы проявляют меньшую зависимость от жестких требований и норм. Подобный уровень мотивации является средней нормой.
3. 15-19 баллов – положительное отношение к школе, но школа привлекает больше внеучебными сторонами. Такие дети достаточно благополучно чувствуют себя в школе, однако чаще ходят в школу, чтобы общаться с друзьями, с учителем. Им нравится ощущать себя учениками, иметь красивый портфель, ручки, тетради. Познавательные мотивы у таких детей сформированы в меньшей степени и учебный процесс их мало привлекает. В рисунках на школьную тему такие дети, как правило, изображают школьные, но не учебные ситуации.
4. 10-14 баллов – низкая школьная мотивация. Подобные школьники посещают школу неохотно, предпочитают пропускать занятия. На уроках часто занимаются посторонними занятиями, играми. Испытывают серьезные затруднения в учебной деятельности. Находятся в состоянии неустойчивой адаптации к школе. В рисунках на школьную тему такие дети изображают игровые сюжеты, хотя косвенно они связаны со школой, присутствуют в школе.
5. Ниже 10 баллов – негативное отношение к школе, школьная дезадаптация. Такие дети испытывают серьезные трудности в школе: они не справляются с учебной деятельностью, испытывают проблемы в общении с одноклассниками, во взаимоотношениях с учителями. Школа нередко воспринимается ими как враждебная среда, пребывание в которой для них невыносимо. Маленькие дети (5-6 лет) часто плачут, просятся домой. В других случаях ученики могут проявлять агрессивные реакции, отказываться выполнять те или иные задания, следовать тем или иным нормам и правилам. Часто у подобных школьников отмечаются нарушения нервно-психического здоровья. Рисунки таких детей, как правило, не соответствуют предложенной школьной теме, а отражают индивидуальные пристрастия ребенка.

Діагностика пізнавальних процесів.

МЕТОДИКА "ПАМ'ЯТЬ НА ЧИСЛА"

Інструкція: вам буде представлена таблиця з числами (показати зразок). Ваша задача полягає в тому, щоб за 20 сек. запам'ятати якомога більше чисел. Через 20 сек. я беру таблицю, і ви повинні на "Аркуші запису відповідей" в таблиці "Пам'ять на числа" записати всі ті числа, які запам'ятали. Одночасно будуть показані дві таблиці; ті, що мають парні порядкові номери будуть дивитися та запам'ятовувати діти 1 варіанту, а ті, що непарні, буде запам'ятовувати 2 варіант. Всім зрозуміло, хто з якою таблицею буде працювати?

Парний варіант

Непарний варіант

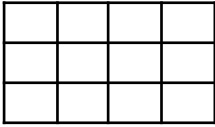
13	91	47	39
65	83	19	51
23	95	71	87
34	68	82	76
18	82	56	14
52	24	38	96

Порядок роботи буде наступний. По команді "УВАГА!" всі повинні дивитись на таблиці, кожен на свою, і намагатись запам'ятати як можна більше чисел. Брати в цей час олівець не дозволяється. Через 20 сек. я уберу таблицю і дам команду "ПИШІТЬ!". Ви повинні записати в своїх листах запису відповідей числа, які запам'ятали. У кожній клітинці потрібно записати одне число. Порядок розподілу чисел при записі значення не має. Для запису дається 1 хвилина.

МЕТОДИКА "ПАМ'ЯТЬ НА ОБРАЗИ"

Інструкція: вам буде запропонована таблиця з образами (показати зразок). Ваше завдання полягає у тому, щоб ви за 20 сек. запам'ятали якомога більше образів. Через 20 сек. я уберу таблицю, і ви повинні намалювати або записати те, що побачили і запам'ятали.

Таблиця з образами

МЕТОДИКА "СЛУХОВА ПАМ'ЯТЬ"

Інструкція: зараз мною буде прочитано 10 слів. Постарайтесь їх запам'ятати. По моїй команді "Записати!" ви протягом 45 сек. записуєте ті слова, які запам'ятали. По команді "Стоп!" покладіть олівці та приготуйтеся до прослуховування наступних слів. Вам буде запропоновано 4 серії по 10 слів. По команді "Закінчити роботу!" переверніть бланки та покладіть олівці.

1 серія	2 серія	3 серія	4 серія
схід	трава	засць	хліб
гра	чобіт	липа	світло
міст	гараж	машина	осина
забір	токарь	село	книга
стілець	місто	лупа	школа
дерево	ящик	кран	лампа
годинник	ложка	рама	шина
шапка	береза	базар	помідор
лопата	міна	квартира	футбол
телефон	яблуко	офіцер	артист

--	--	--	--

МЕТОДИКА "ЧИСЛОВИЙ КВАДРАТ"

Інструкція: перед вами квадрат з 25 числами та числовий ряд, із 40 чисел. Вам необхідно за 1.5 хвилини закреслити в числовому ряду числа, які відсутні в квадраті.

ЗРАЗОК БЛАНКУ

Дата_____

клас_____

прізвище, ім'я учня_____

14	5	31	27	37
40	34	23	1	20
19	16	32	13	33
2	6	8	25	9
12	26	36	28	39

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

МЕТОДИКА "ТЛУМАЧЕННЯ ПРИСЛІВ'ІВ"

Інструкція: перед вами 20 прислів'їв, вам потрібно пояснити їх зміст.

ЗРАЗОК БЛАНКУ

Дата _____

Клас _____

Прізвище, ім'я учня _____

1. Не все те золото, що блищить
2. Силою милим не будеш
3. Назвався груздем – лізь у кузов
4. На чужий каравай рота не розкривай
5. На полювання їхати – собак годувати
6. Клин клином вишибають
7. Взявся за гуж, не кажи, що не дуж
8. Дорога ложка до обіду
9. Старий друг краще нових двох
10. Один у полі не воїн
11. Від добра добра не шукають
12. Пан чи пропав
13. Обпечеться на молоці, дує і на воду
14. Не питавши броду, не лізь у воду
15. Нема диму без вогню
16. Обіцяного три роки чекають
17. Не в свої сани не сідай
18. Овчинка роботи не коштує
19. нема худа без добра
20. Готуй сани літом, а ковзани – взимку.

Вивчення індивідуально-типологічних рис

Для вивчення темпераменту можна використовувати Опитувальник ЕР1 (методика Г.Айзенка), за яким можна побудувати профіль особистості. Для визначення характерологічних акцентуацій можна використовувати Опитувальник

Леонгарда-Шмішека. Дані методики мають складну процедуру обробки результатів, тому повинні проводитися виключно психологом.

АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ «ВАША ДИТИНА»

Прізвище, ім'я дитини _____

1. У початкових класах ваша дитина вчилась загалом
2. Стосунки з першою вчителькою були
3. Зараз ваша дитина вчиться охоче?
4. Дитині подобаються такі навчальні предмети:
5. Ви задоволені навчальними успіхами своєї дитини?
6. Чи допомагаєте ви дитині у підготовці домашніх завдань?
7. Чи вмів ваша дитина користуватися довідниками, словниками, додатковою літературою?
8. Як ви вважаєте, чого вам бракує у вихованні вашої дитини (підкресліть): часу, терпіння, педагогічних знань, розуміння сучасного покоління, маєте іншу думку
9. Ваші побажання класному керівнику
10. Ви вважаєте, що педагогам необхідно звернути увагу на

ЗАПИТАННЯ ДО СХЕМИ-ХАРАКТЕРИСТИКИ УЧНІВ КЛАСУ

(для виявлення шкільних труднощів та рівня адаптованості учнів класу, заповнює вчитель)

1. Чи охоче, з інтересом дитина вчиться?
2. Чи достатньо відповідально ставиться до навчання?
3. Чи переживає свої навчальні успіхи і невдачі?
4. Чи прагне до поліпшення своїх результатів?
5. Чи активна на уроках? Чи часто хоче висловитися, відповісти на запитання?
6. Чи дисциплінований учень (учениця)?
7. Чи вмів організувати себе в роботі?
8. Чи досить при цьому уважний, наполегливий, цілеспрямований?
9. Чи відповідає працездатність дитини пропонованим школою вимогам?
10. Чи досить контактний, довірливий учень, чи легко піддається виховним впливам?
11. Чи добре складаються відносини з іншими дітьми у класі?
12. Чи можете ви покластися у роботі з дитиною на допомогу її батьків?
13. Чи потребує дитина додаткової індивідуальної допомоги на уроках?

14. Чи легко відгукується для допомоги?
15. Чи успішно пройшов процес адаптації дитини до школи?
16. Чи цілком задовільно засвоює дитина програмні знання, уміння й навички?

Інтерпретація результатів

Відповіді на запитання в схемі позначати цифрами — у графі відповідного питання проти прізвища учня ставити:

«1», якщо можна стверджувати «безумовно так»;

«2», якщо можна сказати «скоріше так, ніж ні»;

«3», якщо ви відповідаєте «швидше ні, ніж так»;

«4», якщо «безумовно ні».

У тих випадках, коли відповісти важко, залишіть графу незаповненою.

Показники

до 1,5 — норма;

1,5 до 2,2 — незначні прояви дезадаптації;

2,3 до 3,0 — яскраво виражена дезадаптація.

АНКЕТА

(для класного керівника)

Шановний колего! З метою вивчення процесу адаптації молодших школярів до навчання у середній школі проводиться анкетування класоводів випускних класів молодшої школи.

Просимо вас визначити ступінь вираженості зазначених нижче рис, притаманних усьому вашому класу за 6-бальною системою (0 балів — відсутність, 5 балів — максимально виражена у класу риса).

Клас _____

Навчання

1	Позитивна мотивація, зацікавленість процесом навчання	0	1	2	3	4	5
---	---	---	---	---	---	---	---

2	Сформованість навичок самостійної роботи	0	1	2	3	4	5
3	Готовність виконувати вимоги вчителя	0	1	2	3	4	5
4	Зібраність, організованість (сформованість самоконтролю, концентрація уваги)	0	1	2	3	4	5
5	Розвиток логічного мислення (здатність до узагальнень, визначення суттєвих ознак, аналізу)	0	1	2	3	4	5
6	Здатність до творчості, бажання знаходити нестандартні, оригінальні рішення	0	1	2	3	4	5
7	Загальна обізнаність, розвиток соціального інтелекту	0	1	2	3	4	5

Психологічний клімат у класі

1	Оптимізм, переважають позитивні емоції	0	1	2	3	4	5
2	Ініціативність, активність	0	1	2	3	4	5
3	Загальна культура поведінки	0	1	2	3	4	5
4	Згуртованість	0	1	2	3	4	5
5	Доброзичливість, готовність допомогти тим, хто цього потребує	0	1	2	3	4	5
6	Здатність розуміти інших людей, співчувати їм (уміння відгукнутись)	0	1	2	3	4	5
7	Відчуття відповідальності за свої вчинки	0	1	2	3	4	5
8	Відкритість, відсутність намагань схитрувати	0	1	2	3	4	5

Аналіз відповідей вчителя дає змогу оцінити рівень адаптації всього класного колективу та визначити відповідні проблеми адаптації.